

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

25 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Władysław Pawlak

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 25 maja 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej W.L. i K.L.

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z 29 stycznia 2021 r., XXVII Ca 1283/18,

w sprawie z powództwa W.L. i K.L.

przeciwko [...] spółce akcyjnej w W.

o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowie W.L. i K.L. w pozwie z 9 sierpnia 2017 r. wnieśli – po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa - o zasądzenie solidarnie na ich rzecz od pozwanej [...] spółki akcyjnej w W. kwoty 60 540,46 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu, stanowiącej sumę nadpłaconych rat kredytu, których

wysokość została ustalona na podstawie niedozwolonych klauzul umownych w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa.

Sąd Rejonowy dla Warszawy Śródmieścia w Warszawie wyrokiem z 27 lutego 2018 r. oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu a Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację powodów od wyroku Sądu Rejonowego oraz orzekł o kosztach procesu za instancję odwoławczą.

W sprawie ustalono, że 13 lipca 2007 r. powodowie zawarli z B. spółką akcyjną w W. (poprzedniczką prawną pozwanej) umowę kredytu hipotecznego dla osób fizycznych [...] w kwocie 305 000,00 zł, waloryzowanego kursem CHF, przeznaczonego na zakup spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego, podlegającego spłacie w 360 miesięcznych ratach kapitałowo-odsetkowych. Kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji, wyliczona wstępnie na dzień decyzji kredytowej - według kursu kupna z tabeli kursowej banku - wyniosła 137 066,33 CHF. Oprocentowanie kredytu – według stawki LIBOR obowiązującej w dniu wydania decyzji kredytowej – wynosiło 3,47% w skali rocznej a marża banku 1,00%. Raty kapitałowo-odsetkowe miały być spłacane w złotych polskich po przeliczeniu ich według kursy sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku, obowiązującego w dniu spłaty z godziny 14:50. Powodowie złożyli oświadczenie o świadomości ryzyka związanego z kredytem waloryzowanym kursem waluty obcej, w szczególności tego, że niekorzystna zmiana kursu waluty oraz oprocentowania stopy procentowej spowoduje wzrost comiesięcznych rat spłaty kredytu oraz całego zadłużenia.

Kredyt został uruchomiony 25 lipca 2007 r. Oprocentowanie na ten moment wynosiło 4,70%; na przestrzeni lat 2007 - 2017 było ono niższe niż oprocentowanie kredytów złotych opartych na stawce WIBOR a różnice stawek wahały się od 1,88 do 5,72. Średnie odchylenie kursu z tabeli banku dla CHF w stosunku do średniego kursu NBP oraz kursu rynkowego dla tej waluty w latach 2007 – 2014 wahało się od 0,0019 do 0,0031.

Sąd Rejonowy oceniając roszczenie powodów w płaszczyźnie 410 w związku z art. 405 k.c. uznał je za bezzasadne. Stwierdził, że postanowienia umowy kredytu

zawarte w § [...] - indeksującym kwotę udzielonego kredytu do kursu waluty obcej oraz w § [...] – regulującym przeliczanie rat kapitałowo-odsetkowych z CHF na PLN, odpowiednio według kursów kupna oraz sprzedaży waluty określonych w tabeli banku, stanowiące powtórzenie mechanizmów przewidzianych w § [...] regulaminu, mają charakter abuzywny (art. 385¹ § 1 k.c.). Powodowie nie zostali rzetelnie poinformowani o sposobie ustalania przez bank kursów waluty ustalanych w tabeli. Postanowienie zamieszczone w § [...] jest tożsame treściowo z klauzulą wpisaną – na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 27 grudnia 2010 r., [...] - na listę klauzul niedozwolonych pod numerem [...]; wyrok powyższy został wydany przeciwko temu samemu bankowi, co zwalnia Sąd z obowiązku przeprowadzania w niniejszym postępowaniu kontroli incydentalnej kwestionowanego postanowienia umownego. Taki sam – niedozwolony – mechanizm przeliczania kursu CHF został przewidziany w § [...] umowy.

Sąd Rejonowy wskazał, że powodowie nie wykazali, iż pozwana - wskutek inkorporowania spornych klauzul do umowy – jest bezpodstawnie wzbogacona. Podkreślił przy tym, że wyeliminowanie tych klauzul z umowy nie może prowadzić do przekształcenia jej w umowę o kredyt złotowy z oprocentowaniem i marżą stosowanymi dla kredytu indeksowanego kursem CHF.

Sąd Okręgowy podzielił ocenę, że mechanizm swobodnego ustalania przez bank kursów waluty, wyrażony w umowie niejednoznacznie, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interes powodów. Zgodził się również z zapatrywaniem Sądu pierwszej instancji, że luka powstała na skutek wyeliminowania spornych klauzul nie może zostać wypełniona w taki sposób, aby utrzymać mechanizm indeksacji. Wskazał, że powodowie nie musieli wykazywać, iż kursy walut były ustalane przez bank wadliwie, na ich niekorzyść, gdyż abuzywność określonych postanowień umownych podlega ocenie na chwilę zawarcia umowy. Zaaprobował jednak ocenę, że powodowi nie wykazali zasadności swojego roszczenia w zakresie dochodzonym w pozwie, tj. co do jego wysokości. Powodowie domagali się zapłaty kwoty 60 540,46 zł, stanowiącej różnicę między spłatą rat kredytu wyrażoną w złotych (185 997,90 zł) a kwotą, którą powinni uiścić z tego tytułu od września 2007 r. do lipca 2017 r. z pominięciem klauzul abuzywnych (125 457,44 zł). Wyliczenie to zakwestionowała pozwana, wskazując na jego liczne

wadliwości (dotyczące samej zasady, na której zostały one oparte; błędy metodologiczne w obliczeniach pierwszej raty oraz rat 5,8,20, 34 i 57). Powodowie nie ustosunkowali się do tych zastrzeżeń i nie zgłosili wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego. Byli oni reprezentowani w procesie przez profesjonalnego pełnomocnika. Nie było zatem podstaw do podejmowania przez Sąd z urzędu czynności mających na celu wykazanie wysokości dochodzonego roszczenia.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.), powodowie wniesli o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i wydania orzeczenia uwzględniającego apelację.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzucili naruszenie: art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe w związku z art. 385¹ § 1 k.c. oraz art. 69 Prawa bankowego w związku z art. 353¹ i art. 58 § 1 i 2 k.c. przez ich błędną wykładnię. Podstawę naruszenia przepisów postępowania wypełnili zaś zarzutem obrazy art. 232 zdanie drugie k.p.c. w związku z art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE L 95, s. 29).

Pozwana w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego obecnie nie budzi wątpliwości, że klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 kwietnia 2022 r. II CSKP 15/22; z 11 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i z 20 maja 2022 r., II CSKP 15/22 – nie publ.). Stanowisko takie prezentowane jest również w orzecznictwie TSUE (zob. m.in. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17 i z 3 października 2019 r., C-260/18).

Niedozwolone postanowienie umowne jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić

następczo świadomej i wolnej zgody na to postanowienie, przywracając mu skuteczność z mocą wsteczną. W sprawie niniejszej powodowie zgody takiej nie wyrazili; przeciwnie, sprzeciwili się przyjęciu takiego rozwiązania.

W orzecznictwie wskazuje się, że wyeliminowanie niedozwolonych klauzul kształtujących mechanizm indeksacji i uznanie za wiążące pozostałych postanowień umowy prowadziłyby do przekształcenia kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej w zwykły kredyt złotowy, jednak oprocentowany według stawki powiązanej ze stawką LIBOR, a więc tak daleko idącej zmiany umowy kredytu, że stałaby się ona umową o odmiennej istocie i charakterze. Podkreśla się przy tym, że w rozważanym przypadku zastosowanie w umowie kredytu złotowego oprocentowania według stawki LIBOR byłoby sprzeczne z naturą stosunku prawnego zawiązanego przez strony. Skoro zaś po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzuli utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, to nie można uznać, że strony pozostają związane umową w pozostałej części. W takiej sytuacji zachodzi podstawa do stwierdzenia nieważności umowy kredytu (zob. m.in. uchwały z 16 lutego 2012 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, nr 6, poz. 40 oraz z 7 maja 2021 r. – zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9 poz. 56; wyroki: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22 i z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22).

Sąd Okręgowy uznał postanowienia umowy kredytu zawartej przez powodów z poprzedniczka prawną pozwanej, określające mechanizm indeksacji, za abuzywne. Wskazał, że nie ma możliwości uzupełnienia klauzul regulujących ten mechanizm w sposób pozwalających go utrzymać. Stanowisko to należy uznać za trafne, gdyż - jak wyjaśniono w orzecznictwa TSUE - sądy krajowe są uprawnione do eliminowania z umowy niedozwolonych postanowień umownych, jednak bez możliwości dokonywania ich redukcji utrzymującej lub zastąpienia innymi postanowieniami (zob. wyroki: z 14 czerwca 2012 r., C-618/10; z 6 marca 2019 r., C-70 i C-197/17 oraz z 30 maja 2013 r., C-488/11). Powyższe stwierdzenie Sądu Okręgowego mogłoby sugerować, że w konkretnym stanie faktycznym umowa kredytu musi być uznana za nieważną. Sąd Okręgowy uznał jednak, że roszczenie powodów o zwrot świadczenia nienależnego podlegało oddaleniu z uwagi na niewykazanie, w jakiej wysokości mogłoby ono być uwzględnione. Ocena taka mogła zostać oparta jedynie

na założeniu, że sporna umowa jest jednak ważna, skoro powodowie mogliby skutecznie dochodzić zwrotu spełnionych świadczeń tylko w zakresie różnicy między sumą spłaconych rat kredytu wyrażoną w PLN a sumą rat należnych z pominięciem abuzywnych postanowień umowy. Nie jest zatem jasne, w jaki sposób Sąd Okręgowy postrzegał konsekwencje prawne zamieszczenia w umowie klauzul abuzywnych, w szczególności, jaki mają one wpływ na dalszy los tej umowy. Bez zajęcia jednoznacznego, stanowczego stanowiska w tej kwestii roszczenie powodów nie może zostać poddane prawidłowej ocenie. Uchylenie się przez Sąd Okręgowy od dokonania takiej oceny nie pozwala odeprzeć skutecznie zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej. Rozważając tę kwestię, Sąd Okręgowy powinien mieć na uwadze, że jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może utrzymana, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.), przy czym kredytobiorca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). Wypada zauważyć, że ocena zasadności zgłoszonego przez powodów żądania zwrotu spełnionego świadczenia nie wymaga przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego sądowego z przyczyn wskazanych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

[as]

(M.K.)